

Marian Eckert

ŚRODKOWE NADODRZE W PROCESIE INTEGRACJI POLSKI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

W dniu 26 kwietnia 1996 r. Komisja Europejska przedstawiła Polsce obszerny, liczący ponad 170 stron scenariusz zawierający pytania dotyczące wszystkich obszarów życia społeczno-gospodarczego i politycznego w naszym kraju. Po trzech miesiącach, 26 lipca 1996 r. rząd polski przekazał szefowi Delegacji Komisji Europejskiej w Warszawie R. Timansowi odpowiedź. Po kolejnych uzupełnieniach i aktualizacjach, których żądała Komisja analizując dokument (wrzesień 1996 r. – maj 1997 r.), przekazano ostateczną odpowiedź do Brukseli. W drugiej połowie 1997 r. Komisja, a następnie Rada Europy uznały, że Polska jest na tyle przygotowana, aby można było już w 1998 r. rozpocząć z nią negocjacje w sprawie przystąpienia do Unii Europejskiej.

W opinii Brukseli (tzw. *avis*) podkreślono, że w Polsce trwa proces wypełniania warunków stawianych przez Unię przyszłym krajom członkowskim. Uznano więc, że system demokratyczny się ustabilizował, istnieją rządy prawa i przestrzegane są prawa człowieka oraz mniejszości etnicznych, a także prowadzona jest, choć jeszcze nie dość energicznie, walka z korupcją. Za spełniony uznano wymóg funkcjonowania gospodarki rynkowej i zasad konkurencyjności, podkreślono fakt przygotowywania reformy systemu emerytalnego i ubezpieczeń społecznych oraz przyspieszenia tempa prywatyzacji. Za zbyt jeszcze powolną uznano poprawę zarządzania w dużych przedsiębiorstwach państwowych. Komisja odnotowała postęp w dostosowaniu ochrony środowiska i poziomu infrastruktury technicznej (transportu, komunikacji) do standardów unijnych. Podkreśliła też, iż w Polsce dokonuje się proces dostosowywania do prawa wspólnotowego (*acquis communautaire*), szczególnie w zakresie gospodarczym¹. Równocześnie zaleciła konsekwentną realizację spójnej polityki rozwoju rolnictwa, szczególnie gdy idzie o jakość produktów oraz wymagania weterynaryjne i fitosanitarne. Komisja nie zgłosiła większych zastrzeżeń do polskiego systemu edukacji i badań naukowych oraz techno-

¹ Zob. tzw. Biała Księga Unii Europejskiej, zawierająca akty prawne, które kandydaci do Unii winni przenieść na swój grunt.

logicznych, tempa rozwoju małych i średnich firm, możliwości dostosowania układu energetycznego do unijnego oraz zasad swobodnego przepływu pracowników i osiedlania się. Polska powinna natomiast szybciej liberalizować przepływ kapitałów, a także energiczniej zwalczać przestępczość, szczególnie zorganizowaną, graniczną i handel narkotykami².

Wśród wymagań stawianych Polsce poprzez Komisję Europejską znalazł się także postulat zaktywizowania i udoskonalenia polityki regionalnej, tak by Polska mogła w krótkim czasie zacząć efektywnie korzystać z pomocy funduszy regionalnych i strukturalnych. Rząd polski zajął się tym problemem zresztą już wcześniej, powołując do życia Zespół Zadaniowy do spraw Polityki Strukturalnej w Polsce. Sejm RP 14 marca 1996 r. zobligował też rząd do przygotowania Narodowej Strategii Integracji. Ujrzała ona światło dzienne w styczniu 1997 r.³ W *Strategii* sformułowane zostały najważniejsze zadania dostosowawcze.

W województwie zielonogórskim, podobnie jak w innych województwach zachodniego pogranicza, procesy dostosowawcze do integracji z Unią Europejską zaczęły się znacznie wcześniej. Wymuszane były w sposób naturalny przez mechanizmy gospodarki rynkowej, a także przez mającą dłuższe tradycje współpracę transgraniczną podmiotów gospodarczych, instytucji społecznych, samorządów, administracji rządowej i specjalnej. Przełom 1989 r., a następnie układy polsko-niemieckie (szczególnie układ Mazowiecki-Kohl) ułatwiły rozwój współpracy i poszerzyły jej obszar.

Opracowana dla województwa strategia rozwoju społeczno-gospodarczego kładła wielki nacisk na potrzebę wykorzystania bliskości rynku Unii i wspierania powstającego układu transgranicznego, głównie z sąsiadami: Brandenburgią i Saksonią, oraz rozwinięcia współpracy z dalszymi regionami Europy, we Francji i we Włoszech⁴.

W polityce regionalnej na Środkowym Nadodrzu za ważne uznano zasady, które – jak się później okazało – stały się także priorytetami *Narodowej Strategii Integracyjnej*: integrację we wszystkich obszarach, wykorzystywanie współpracy z krajami Unii dla wzrostu gospodarczego regionu, wymóg obustronnych korzyści, potrzebę poniesienia określonych kosztów dostosowawczych, szczególnie dla rozwoju kompatybilnej z Unią infrastruktury technicznej (przejścia graniczne, mosty, drogi, łączność).

² *Agenda 2000. Opinia Komisji Europejskiej o wniosku Polski o członkostwo w Unii Europejskiej*, Monitor Integracji Europejskiej, sierpień 1997, wyd. specjalne.

³ *Polityka strukturalna Polski w perspektywie integracji z Unią Europejską. Raport końcowy*, Warszawa, lipiec 1997 r.; *Narodowa Strategia Integracji*, Komitet Integracji Europejskiej, Warszawa, styczeń 1997 r.

⁴ *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa zielonogórskiego*, w Wydziale Strategii Społeczno-Gospodarczej Urzędu Wojewódzkiego w Zielonej Górze.

Jakie są dotychczasowe efekty polityki dostosowania województwa zielonogórskiego (Środkowego Nadodrza) do integracji z Unią Europejską? U podstaw tej polityki legło pięć szczególnie ważnych priorytetów omówionych poniżej.

1. Tworzenie na pograniczu przestrzeni przyjaznej procesom integracji i otwartej na wymianę najważniejszych informacji o warunkach inwestowania⁵.

Tworzeniu przyjaznej przestrzeni służy działalność szeregu polsko-niemieckich struktur organizacyjnych, wśród nich Polsko-Niemieckiej Komisji Gospodarki Przestrzennej i Komitetów Współpracy Przygranicznej Polski i Niemiec, w którym przewodnictwem grupy 8 („Planowanie przestrzeni”) powierzone zostało Dyrektorowi Wydziału Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego Urzędu Wojewódzkiego w Zielonej Górze. Wpływ na pomoc funduszy europejskich dla Środkowego Nadodrza mają także polscy członkowie Komitetu Sterującego Programem Współpracy Przygranicznej Phare Polska-Niemcy; przewodniczący sejmiku wojewódzkiego, prezes Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr oraz wojewoda zielonogórski⁶. Aby umożliwić polskim i niemieckim ekspertom prace planistyczne, opracowano specjalny *Polsko-niemiecki słownik pojęć planistycznych*. Podstawowymi dokumentami, które już zostały stworzone, są: *Studium kierunkowe zagospodarowania przestrzennego województwa zielonogórskiego*, powstające studia gminne oraz unikatowy atlas pt. *Podstawy gospodarki przestrzennej na polsko-brandenburskim pograniczu*. Zestaw ten uzupełnia pierwszy tego typu w kraju program ekorozwoju Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr⁷. Dokumenty te oraz regulowana umowami współpraca świadczą o istnieniu praktycznie wspólnej z obszarem Unii przestrzeni: gospodarczej, ekologicznej, przyrodniczej⁸.

2. Dostosowywanie infrastruktury technicznej do standardów UE i zwiększonej wymiany towarów, usług i ludności⁹.

To jeden z najważniejszych obszarów dostosowania Środkowego Nadodrza do układów komunikacyjnych, łącznościowych i systemu ochrony środowiska Unii Europejskiej. Tylko w ostatnich latach zbudowane zostało nowe przejście

⁵ A. K u k l i ń s k i, *Europejski kontekst przekształcania polskiej przestrzeni*, [w:] *Polska 2000 plus. Hipoteza*, t. I, Warszawa 1995, s. 41.

⁶ M. E c k e r t, *Die Gebiete an der mittleren Oder-Raum der regionalen Politik*, [w:] *Studia Historiae Oeconomicae*, Poznań 1997.

⁷ *Studium kierunkowe zagospodarowania przestrzennego województwa zielonogórskiego*, maszynopis w Wydziale Architektury, Urbanistyki i Nadzoru Budowlanego Urzędu Wojewódzkiego w Zielonej Górze; *Podstawy gospodarki przestrzennej na polsko-brandenburskim pograniczu*, mapa w Wydziale AUN UW w Zielonej Górze; *Ekorozwój w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr. Pilotażowy program strukturalny*, Gubin-Zielona Góra, czerwiec 1997 r.

⁸ Zob. *Porozumienia – umowy pomiędzy miastami i gminami oraz instytucjami i organizacjami województwa zielonogórskiego a partnerami niemieckimi, stan na 1996 r.*, maszynopis w Gabinetie Wojewody w Urzędzie Wojewódzkim w Zielonej Górze.

⁹ *Strategia rozwoju województwa zielonogórskiego* [w:] Wydział Strategii UW w Zielonej Górze.

graniczne w Przewozie dzięki wielkiej pomocy Fundacji Polsko-Niemieckiej zmodernizowano przejścia w Gubinie i Olszynie. Trwa budowa nowego przejścia w Gubinku (Sękowicach) oraz terminalu towarowego w Olszynie, a także nowego mostu na Nysie w Gubinku oraz drugiej nitki mostu w Olszynie (pierwsza została oddana do użytku w 1996 r.). Trwa także dalsza budowa obwodnicy Zielonej Góry i Nowej Soli, Gubina i 20-kilometrowej drogi z Gubina do Krosna (z obejściem Popłupina) oraz ulicy XXX-lecia w Żarach. Zapewnione są środki na budowę obwodnic Jasienia, Lubska, Szprotawy, Sulechowa, Żar, Świebodzina i mostu w Szprotawie.

Wojewodowie nadodrzańscy opracowali też program modernizacji szlaku żegludowego na Odrze, a Urząd Wojewódzki w Zielonej Górze oraz władze miasta Eisenhüttenstadt podpisały osobny protokół o usprawnieniu odcinka z Nowej Soli do Eisenhüttenstadt¹⁰. Utrzymywany jest przez cały czas w sprawności port lotniczy w Babimoście; istnieje już koncepcja włączenia go do krajowej sieci lotnisk regionalnych. Postępuje modernizacja lotniska w Przylepie. Są duże szanse ożywienia obu lotnisk dzięki współpracy Środkowego Nadodrza z włoskim regionem Abruzzo. W ciągu ostatnich czterech lat podwojona została liczba telefonów, zmodernizowana większość central, a liczba abonentów wzrosła z ośmiu do piętnastu na stu mieszkańców.

Unia stawia wysokie wymagania, gdy idzie o ochronę środowiska. W latach 1994-1997 oddano w województwie zielonogórskim do eksploatacji dziewiętnaście oczyszczalni ścieków, kilka wysypisk i kilkadziesiąt nowoczesnych kotłowni. Decydującą rolę na tym polu odegrały samorządy, wspierane przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Urząd Wojewódzki. By wzbogacić walory przyrodnicze regionu, utworzono Gryżyński Park Narodowy, drugi obok łagowskiego park tego typu. Funkcjonuje już Park Mużakowski, przygotowywane jest otwarcie parku transgranicznego Krzesin-Neuzelle. Interesów regionu pilnują nasi przedstawiciele w Polsko-Niemieckiej Radzie Ochrony Środowiska i Polsko-Niemieckiej Komisji Wód Granicznych¹¹.

3. Przygotowaniu regionu do wejścia do Unii Europejskiej służy rozbudowa infrastruktury biznesu i powstanie kilku ważnych struktur transgranicznych.

Położenie województwa w strategicznym miejscu, w którym przecinają się główne szlaki gospodarcze Wschód-Zachód i Północ-Południe, skąd niedaleko jest do rozwijającej się dynamicznie metropolii berlińskiej, a jeszcze bliżej do przejść granicznych, jest atrakcyjne dla banków, agencji, firm organizujących targi itp. W 1994 r. wojewodowie pogranicza (szczeciński, gorzowski, zielonogórski i jeleniogórski) oraz rządy Meklemburgii-Przedpomorza, Brandenburgii, Saksonii i senat Berlina utworzyli Polsko-Niemieckie Towarzystwo Wspierania Gospodarki

¹⁰ *Odra 2005*, Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów, Warszawa 1996.

¹¹ *Działalność Urzędu Wojewódzkiego w Zielonej Górze na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego Środkowego Nadodrza (1994-1997)*, Zielona Góra 1997, s. 40-42 (Gabinet Wojewody).

S.A.. Zajęło się ono udzielaniem podmiotom gospodarczym informacji o warunkach inwestowania, sporządzaniem ofert inwestycyjnych, wyszukiwaniem w Polsce i w Niemczech potencjalnych inwestorów, nawiązywaniem kooperacji między firmami obu krajów, udzielaniem pomocy przy realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych, doradztwem w zakresie opracowywania programów restrukturyzacyjnych, działalnością reklamową, wystawienniczo-targową i szkoleniową oraz pośrednictwem w kontaktach z administracją obu krajów i instytucjami europejskimi. TWG prowadzi także bogatą działalność wydawniczą, promującą region i dostarczającą przedsiębiorstwom praktycznej wiedzy o prawnych, finansowych i społecznych warunkach gospodarowania w Polsce, Niemczech i Unii Europejskiej¹².

Interesującą propozycją gospodarczą jest koncepcja Zachodniego Parku Inwestycyjnego. Park (strefa) to obszar obejmujący kilkanaście gmin oferujących potencjalnym inwestorom pełny pakiet informacji o gminie, terenach, obiektach, zasobach siły roboczej, terenach przygotowanych do inwestycji od strony stosunków własnościowych, procedurach zapewniających szybkie załatwienie wszelkich formalności¹³.

Licząc się z rychłym wejściem Polski do Unii, działacze gospodarczy i administracja przygotowali koncepcję powołania do życia Polsko-Niemieckiego Funduszu Gwarancji Kredytowych dla małych i średnich firm oraz zgłosili chęć wejścia do Lubusko-Wielkopolskiego Funduszu Inwestycyjnego. Zbliżaniu gospodarki województwa do standardów Unii sprzyja dobre tempo prywatyzacji (w 1997 r. 6-7 miejsce w kraju). Spośród 53 tys. podmiotów gospodarczych 97,5% stanowią prywatne, w 793 zaangażowany jest kapitał zagraniczny. W dobrym tempie wdrażane są systemy jakości (ISO 9000) i ochrony środowiska (ISO 14000).

4. Unia Europejska domaga się od Polski unowocześnieonego rolnictwa; w tym zakresie podjęto w regionie znaczące inicjatywy.

W 1994 r. aż 205 tys. ha ziemi po upadłych Państwowych Gospodarstwach Rolnych i Państwowym Funduszu Ziemi pozostawało bez gospodarza. Dzięki utworzeniu w Zielonej Górze Oddziału Terenowego Własności Rolnej Skarbu Państwa można było podjąć energiczne działania mające na celu pozyskanie dzierżawców i sprzedaż ziemi w ręce prywatne. W końcu 1997 r. już 84% ziemi miało gospodarzy.

Rolnictwo województwa posiada własną strategię rozwoju oraz programy szczegółowe: postępu biologicznego, chowu bydła opasowego, owczarstwa, reten-

¹² Zob. wyd. ciągle *TWG-Report*, a także np. *Odpowiedzialność i ochrona ubezpieczeniowa w budownictwie w Niemczech*, Gorzów 1995; *Instrumenty wspierania małych i średnich przedsiębiorstw w RFN*, Gorzów 1995; *Wirtschaftsstandort Polen*, Gorzów 1997; *Die polnische Wirtschaftsregion Zielona Góra*, Gorzów 1997 itd.

¹³ *Zachodni Park Inwestycyjny w województwie zielonogórskim*, Urząd Wojewódzki w Zielonej Górze, czerwiec 1997 r.

cji, drobiarski i hodowli trzody chlewnej, modernizacji mleczarstwa, produkcji warzyw i owoców, agroturystyki, rozwoju infrastruktury technicznej wsi nadgranicznych, ekorozwoju. Programy te wdrażane są m. in. dzięki zbudowaniu systemu merytorycznego i finansowego wspierania z zasobów własnych i Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz stworzeniu instytucji wspomagających strategię rolną, takich jak np. Zielonogórska Giełda Rolno-Towarowa czy Regionalne Biuro Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA). Szczególne znaczenie ma zapoznavanie młodych rolników z organizacją, techniką i technologią rolną stosowaną w rolnictwie Unii Europejskiej. Służy temu Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Kalsku, własna Izba Rolnicza, dobrze zorganizowana współpraca z rolnikami Brandenburgii, Alzacji i departamentu Lot. W Niemczech, we Francji, a także dzięki targom rolniczym w Lanciano we Włoszech przeszkolono już kilkuset młodych rolników, zdolnych w sposób twórczy przeszczepiać na Środkowe Nadodrze postęp agrotechniczny standardowy dla Unii. W Politechnice Zielonogórskiej uruchomiony został kierunek „technika rolna”, przygotowane zostały programy i warunki do utworzenia w województwie Akademii Agrarnej.

5. Unia przywiązuje wielką wagę do kształcenia kadr; w województwie zielonogórskim dawno zdano sobie sprawę z decydującej roli kapitału intelektualnego dla polskiej konkurencyjności w Unii Europejskiej.

Trwa proces stopniowego przystosowania szkolnictwa ogólnokształcącego i zawodowego do rynku pracy w XXI wieku. Powstają nowe kierunki kształcenia, także w uczelniach wyższych: technicznej, która uzyskała status Politechniki, oraz w Wyższej Szkole Pedagogicznej, która uruchamiając nowe kierunki (filozofia, socjologia, politologia, ochrona środowiska, zarządzanie, kierunki artystyczne) – przygotowuje się do przekształcenia w XXI wieku w uniwersytet. Utworzona została Wyższa Szkoła Zawodowej Administracji w Sulechowie, uczelnia przygotowująca kadry dla systemu obowiązującego w Unii. W województwie kładzie się wielki nacisk na nauczanie praktycznej znajomości języków obcych (kolegia językowe), istnieją już też wspólne szkoły dla młodzieży niemieckiej i polskiej w Neuzelle i Guben (Liceum Europejskie). Pokazna liczba młodych mieszkańców województwa kształci się na Uniwersytecie Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. Nowoczesne kształcenie według standardów unijnych oferują: Centrum Kształcenia Ustawicznego w Zielonej Górze, Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Kadr Administracji, Organizacja Pracodawców, Izba Rzemieślnicza i inne organizacje i placówki współpracujące ściśle z partnerami zachodnimi.

Oswajaniu społeczeństwa regionu z dniem codziennym Unii służy szeroka oferta instytucji kultury, które współdziałają na co dzień z sąsiadami z Brandenburgii i Saksonii. Wiele informacji dostarczają lokalne media (np. Radio Zachód powiązane z „Antene” Brandenburg). Wspólne imprezy organizują biblioteki, muzea, archiwa, filharmonia (słynny Festiwal Muzyczny Wschód-Zachód).

Dzięki dobrej, aktywnej promocji województwo staje się coraz bardziej znane i znajduje partnerów we Francji, Włoszech, Niemczech. Pozwala to także zachodnim Europejczykom poprzez województwo przybliżyć obraz Polski jako kraju dobrze zorganizowanego, z którym warto robić interesy i którego kultura zasługuje na uznanie.

Jakie są korzyści z procesu dostosowywania się województwa zielonogórskiego do Unii Europejskiej?

1. Dzięki współpracy transgranicznej i międzyregionalnej następuje przyspieszenie rozwoju Środkowego Nadodrza. Tylko z programu Phare CBC uzyskaliśmy w latach 1994-1997 60 mln ECU, to jest 40% całej kwoty, którą otrzymały cztery województwa przygraniczne. Środki te w istotny sposób wpłynęły i wpłyną jeszcze na rozwój infrastruktury technicznej, postęp w ochronie środowiska, zwiększenie wymiany młodzieży i wymiany kulturalnej. Wzrost zainteresowania rynkiem Unii ze strony przedsiębiorstw polskich pozwolił znacznie zwiększyć eksport (z 770 mln zł w 1994 r. do 1,5 mld zł w 1997 r.). Dziś na rynek Unii Europejskiej kierowane jest 91% całego eksportu z terenów województwa (w wyrażeniu wartościowym). Powstanie wielu firm nastawionych na ten rynek w istotny sposób złagodziło poziom bezrobocia.

2. Dostosowywanie się województwa do standardów Unii Europejskiej przynosi ewidentne korzyści całemu krajowi¹⁴.

Na Środkowym Nadodrzu występuje od 6-7 lat intensywny proces zrastania się przestrzeni gospodarczo-społecznej Polski z Unią, tworzy się swoisty układ ząbienia setek struktur formalnych i nieformalnych. Środkowe Nadodrze służy Polsce i Unii jako zwornik umacniający „miękką” przedtem przestrzeń w środkowej części zachodniej granicy, a także jako strefa obsługi głównego strumienia towarów i ludzi, którzy tędy przemieszczają się wzdłuż osi Wschód-Zachód oraz Północ-Południe. Praktycznie nie ma szkoły, uczelni, przedsiębiorstwa, instytucji rządowej, specjalnej czy samorządowej, która nie byłaby silnie związana z partnerem niemieckim po drugiej stronie Nysy lub Odry.

3. Województwo zielonogórskie w wielkim i pozytywnym stopniu wpływa na obraz Polski w Europie.

Dzięki rozwiniętej sieci współpracy z Alzacją, Lot, Abruzzo, Bawarią, a przede wszystkim z Brandenburgią i Saksonią, jak również utrzymywaniu kontaktów na zasadzie ekwiwalentnych korzyści i wzajemnego poszanowania, wytwarza się praktyka sprzyjająca powstawaniu ciekawych inicjatyw, testowaniu nowych metod i procedur. Współpraca z Unią w skali „mikro” i „mezo” uzupełnia i wzbogaca w

¹⁴ A. S z u m o w s k i, *Współpraca przygraniczna Polski*, Wrocław, marzec 1997, w Wydziale Strategii UW w Zielonej Górze.

istotny sposób politykę uprawianą na szczeblu „makro” przez Warszawę i Brukselę oraz Strasburg¹⁵.

Podsumowując powyższe uwagi, warto wrócić do głównych celów Narodowej Strategii Integracji, które wymagają: współpracy z Unią na wszystkich obszarach, uzyskania dzięki współpracy przyspieszenia gospodarczego, zbliżania się do standardów obowiązujących w Unii oraz przestrzegania zasady obustronnych korzyści. Zebrane w artykule argumenty świadczą, iż na Środkowym Nadodrzu udaje się z powodzeniem wypełniać te zalecenia.

Marian Eckert

DAS MITTLERE ODER GEBIET IM INTEGRATIONSPROCESS POLENS MIT DER EU

Zusammenfassung

In dem Mittleren Odergebiet (Woiwodschaft Zielona Góra) die Anpassungsprozesse an die Regeln und Strukturen der EU dauern schon einige Jahre. Sie betreffen folgende Aufgaben:

1. Bildung der wirtschaftlich und gesellschaftlich freundlichen Räume für Integrationsprozesse, die auf Informationsaustausch über Investitionsbedingungen offen sind.
2. Anpassung der technischen, ökonomischen und ökologischen Infrastruktur an die EU Vorschriften und Entwicklung der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit.
3. Modernisierung der Dienstleistungen in der Industrie, Landwirtschaft, Verbesserung der Lebens- und Arbeitsbedingungen der Einwohner (rückgehende Arbeitslosigkeit, Entwicklung der Bildung- und Kulturmöglichkeiten, sowie des Gesundheitsschutzes).
4. Entwicklung der Wissenschaft und der Hochbildung in dem technischen, humanistischen und administrativen Bereich.

Dank den bisherigen Aktivitäten ist die Region vom 27. auf den 10. Platz unter den sich schnell entwickelnden Woiwodschaften Polens aufgerückt. Die grenzüberschreitende Arbeit entwickelt sich gut und die nähert sich gut und die Region nähert sich den EU-Standards an.

¹⁵ *Województwo zielonogórskie na tle europejskich celów polityki regionalnej*, Zielona Góra, styczeń 1997 r., w Wydziale Strategii UW w Zielonej Górze.